

КИЇВСЬКА ШКОЛА ЕКОНОМІКИ
МАГІСТЕРСЬКА ПРОГРАМА З ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ВРЯДУВАННЯ

ДИПЛОМНА РОБОТА
**«Вплив домінантного режиму пам'яті на економічний розвиток
громад в Україні»**

Студентка: Кузьміна Дар'я
Науковий керівник: Тимофій
Брік, PhD, доцент Київської
школи економіки

Для здобуття освітнього ступеня: Магістр
за спеціальністю: 281 Публічне управління та адміністрування

Київ 2024

ЗМІСТ

ЗМІСТ	2
АНОТАЦІЯ	3
ВСТУП	4
ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	8
Фактори економічного розвитку громад	8
Політичні та соціальні наслідки управління пам'яттю	10
Політика пам'яті в Україні та Декомунізація	11
ДИЗАЙН ДОСЛІДЖЕННЯ	13
Аналітична рамка	13
Теоретичні очікування	15
МЕТОДОЛОГІЯ	17
Метод збору даних та концептуалізація для незалежної змінної (домінантні режими пам'яті)	17
Концептуалізація та операціоналізація залежної змінної (розвитку громад)	22
Механізм перевірки теоретичних очікувань	23
РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	24
ВИСНОВКИ/ДИСКУСІЯ	27
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	28
ДОДАТКИ	33

АНОТАЦІЯ

Сучасні економісти активно досліджують вплив війни та геноциду на економіку. Водночас інші науковці вважають, що на економічний розвиток впливають інститути культурної та колективної пам'яті, що формуються під впливом історичної спадщини. Однак ці дослідження не стосуються конкретних політик пам'яті. У той же час міжнародні дослідження політик пам'яті більше зосереджені на вивченні електоральних наслідків декомунізації. Ці прогалини у літературі є аналітичною проблемою, яка лягла в основу цієї роботи. Дослідження спирається на конструктивістський структуралізм за Бурдьє. Метою роботи є дослідити яким чином перейменування вулиць пов'язані з економічними показниками громад в Україні. Було зібрано унікальний масив даних та проаналізовано за допомогою статистичного аналізу, зокрема методу лінійної регресії.

Ключові слова: Політика пам'яті, декомунізація, економічний розвиток громад, конструктивістський структуралізм, перейменування вулиць

Кількість слів: 5475

ВСТУП

Який спогад з вашого життя спадає вам на думку першим? Ви були щасливими в ту мить? Чи трапилась якась яскрава подія, що викликала у вас нечуваний подив та аж такий, що лишив відбиток у вашій пам'яті по сьогодні? Вільям Чопік, професор психології, провів дослідження спогадів молодих та літніх людей про їхнє раннє дитинство. Він встановив, що ранні спогади впливають на фізичне здоров'я та самопочуття незалежно від того правдиві вони чи ні. Люди з сумними спогадами про дитинство мають гірші самооцінку та ментальне здоров'я, більше хронічних захворювань та схильність до депресії (Chopik & Edelstein, 2019). Навіть попри те, що з часом ми реконструюємо свої спогади, вплив спогадів з дитинства залишається помітним навіть у людей літнього віку. Отже, те, як ми пам'ятаємо минуле, важливіше ніж те, що дійсно сталося.

Чи працює даний принцип в масштабах спільноти, громади, країни? Тоталітарні режими, захоплюючи нові території, активно позбуваються комеморативних елементів, позбавляючи завойовані народи історичної спадщини та своєї ідентичності.¹ Топонімічні назви, як інструменти збереження пам'яті, є важливим індикатором того, що має значення для жителів сіл, міст або країн. Імена та події, збережені у топоніміці, конкретизують історію, перетворюючи її на частину суспільної реальності. У результаті, ця історія стає загальним культурним досвідом (Berg & Vuolteenaho, 2016). Саме тому їхню важливість розуміють не лише лідери демократичних держав, але й керівники тоталітарних режимів. Так, у містах, що опинилися під владою нацистів або комуністів, негайно з'являлися вулиці з іменами Гітлера або Леніна. (В'ятрович В. М. et al., 2015). Центральні площі обов'язково прикрашали пам'ятниками перших осіб та монументами локальних «вождів». В Україні, яка потрапила під владу обох тоталітарних режимів, часто та сама вулиця чергувалася між іменами Леніна та Гітлера, а пам'ятник «вождю світового пролетаріату» на місці згодом замінювався монументом «великого фюрера», а потім знову назад. Стирання комеморативних елементів з соціального простору вкотре можна було спостерігати на початку повномасштабного вторгнення росії, коли після окупації нових міст росіяни замінювали таблички назв населених пунктів,

---

¹<https://softpro.ua/v-den-pamjati-jertv-genocidu-krimskotatarskogo-narodu-zgadaemo-i-istorichnu-toponimiku-krimu>

спалювали бібліотеки та архіви.^{2 3 4 5}

Відповідно, політика пам'яті стала важливою складовою розвитку сучасних суспільств. Наприкінці 20-го століття спостерігався так званий «бум пам'яті» – поновлений інтерес істориків, антропологів та суспільства у колективному конструюванні спільного минулого. Тоді головним стимулом була нерозв'язана проблема пам'яті про Голокост. Та навіть на початку 21-го сторіччя питання «як поводитися з минулим?» залишається предметом публічних дискусій у різних країнах, таких як Південна Африка, Іспанія, Аргентина та посткомуністичних європейських демократіях (Blight, 2009).

Попри те, що більшість досліджень фокусуються безпосередньо на пам'яті та комеморалізації, а також на громадянській та національній ідентичності, недавні дослідження також показали вплив політики пам'яті на економіку. Наприклад, Авідіт Ачарія разом з колегами дослідив історичну стійкість ставлень, і зокрема політичних установок в США. Результати дослідження показали, що історично сформовані відношення сильно визначають реалізацію політики, зокрема політику перерозподілу, інтеграції та рівності. Науковці також дослідили причини більшої консервативності півдня США та фактори, які сформували американський економічний і політичний розвиток. Так було встановлено, що рабство та його наслідки мали значний вплив на формування культури та політики Півдня США, а можливо, і країни в цілому (Acharya et al., 2016).

У який спосіб сприйняття людей своєї історії впливає на економіку? Це можна пояснити через теорію соціального капіталу. Відповідно до концепції П'єра Бурдьє, соціальний ландшафт і структури суспільства формуються та утримуються завдяки взаємодії різних форм «капіталу»: культурного, економічного, соціального та символічного. Кожен з цих видів «капіталу» визначає якість життя людини та суспільства загалом (Bourdieu, 1986). В академічній літературі також наявні дослідження, що доводять застосовність теорії капіталу Бурдьє у дослідженні впливу комеморативних практик (Dovey, 1992; Rose-Redwood, 2008), а також вивчають способи перетворення одного типу капіталу в інший (Hagen, 2007).

Таким чином, можна припустити, що важливі зміни в політиці пам'яті

---

² <https://novynarnia.com/2023/01/31/okupanty-v-melitopoli/>

³ <https://armyinform.com.ua/2023/02/03/okupanty-zminyuyut-nazvy-vulycz-navit-z-imenamy-radyanskyh-geroyiv/>

⁴ <https://www.unian.ua/war/rosiyani-znishchuyut-ukrajinski-knigi-v-okupaciji-planuyut-zaboroniti-zakonodavcho-cns-12587508.html>

⁵ <https://www.istpravda.com.ua/articles/2023/06/9/162784/>

України можуть мати вплив на економічний розвиток зокрема. Тим не менш, в сучасній літературі є принаймні дві важливі прогалини. **Перша прогалина** полягає в тому, що донині відсутні дослідження зв'язку політики пам'яті та економічних змін в Україні. Попередні дослідження дескриптивно аналізували зміни вулиць (Дукач, 2018), показували зміну в голосуванні на виборах після ленінопаду (Rozenas & Vlasenko, 2022), однак саме економічна активність не була залежною змінною цих праць. Інші роботи просто фіксували, що події в історії впливали на економічні погляди чи економічні показники (Melnyk, 2022; Protsenko, 2021), але політика пам'яті залишається поза теоретичною рамкою цих досліджень. Безпосередньо дослідження, які описують процес декомунізації часто є описовими (Kasianov, 2023). Міжнародні дослідження більше зосереджені на електоральних наслідках декомунізації (Olejnik, 2024; Villamil & Balcells, 2021), а не на економічних, що є **другою прогалиною** в академічній літературі.

На сьогодні економісти більше сфокусовані на факті війни, геноциду чи політики проти певної групи як факторів, що мають вплив на економіку (Becker et al., 2022). Інші дослідники вказують, що історична спадщина один із факторів, який здатний формувати інституції ще тривалий час після свого існування (Acemoglu et al., 2001; Voigtlaender & Voth, 2011; Acharya et al., 2016), лягаючи в основу культурної пам'яті суспільства (A. Assmann, 2015). Зокрема історична та культурна спадщина здатні каталізувати або інгібувати економічний розвиток (Alesina et al., 2013; Schulz et al., 2019). Проте варто відзначити, що це дослідження впливу певної спадщини, а не конкретної політики пам'яті.

Ці прогалини в літературі і є **аналітичною проблемою**, з якою я працюватиму в своєму дослідженні.

У даній роботі я пропоную нову перспективу, зокрема дослідження безпосередньо політики пам'яті, як зміни в символічному просторі в громадах та як чинник впливу на соціальну, а зрештою і економічну активність громад. З одного боку таке дослідження додасть конкретного виміру в дебати щодо історичної спадщини як фактора в економіці. З іншого боку, це дослідження може бути помічним для сучасного політичного процесу в Україні, де існує дискусія щодо практичної доцільності політики пам'яті у часи війни. Таким чином, **аналітичним питанням** моєї роботи є: **яким чином політика пам'яті на рівні громад в сучасній Україні пов'язана з економічними показниками громад?** Оскільки найбільш поширеною політикою є саме політика декомунізації, я

сфокусуюсь на змінах назв вулиць, провулків, бульварів у громадах. Як буде показано в огляді літератури, можна зробити припущення, що зміни саме на патріотичні та національні назви мають сигналізувати про більший рівень громадянського активізму на рівні громади. Це своєю чергою може бути пов'язано з іншими проявами активного життя в громаді, зокрема економічного.

Щоб відповісти на це дослідницьке питання, я спланувала свою роботу за такою структурою: (1) огляд літератури, (2) теоретичний дизайн дослідження, (3) методологічний дизайн дослідження, (4) аналіз результатів дослідження, (5) висновки та дискусія. Дане дослідження побудоване на основі пошукового дизайну, оскільки його головна мета дослідити, чи існує вплив пам'яті на розвиток суспільства. Для перевірки теоретичних очікувань було обрано метод множинної регресії. Даний підхід дозволить встановити чи існує залежність між політикою пам'яті та економічним розвитком громад.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Огляд літератури в цьому дослідженні містить чотири основні блоки. Перший блок «Аналіз академічної дискусії щодо факторів економічного розвитку громад». Ця частина огляду літератури покликана показати прогалину в розумінні чинників, що можуть впливати на розвиток громад з огляду на обрані дослідницькі парадигми у вказаних дослідженнях. Другий блок «Пам'ять як складова ідентичності та поведінки», який включає в себе філософський вимір досліджуваного питання та визначає основні типи пам'яті, зокрема ті, які є об'єктом даного дослідження. Третій блок «Політичні та соціальні наслідки управління пам'яттю» описує роль пам'яті в суспільно-політичних процесах. На основі перших трьох блоків сформовано аналітичну рамку дослідження, тому наприкінці третього блоку представлено аналітичну проблему, питання та теоретичні очікування. Наостанок, четвертий блок «Декомунізація» розглядає контекст України та суспільну значущість комеморативних практик в умовах екзистенційних викликів суспільства протягом російсько-української війни.

Мета даного огляду літератури полягає в розкритті важливості пам'яті як одного з факторів, що визначає економічний розвиток, а також виявлення суспільної значущості комеморативних практик. В даному огляді літератури читач знайде відповіді на запитання «Яка роль історичної та культурної спадщини у формуванні інституцій та економічного розвитку громад?» та «Як контроль над пам'яттю може впливати на політичну поведінку та формування соціальних норм?»

Фактори економічного розвитку громад

В академічній літературі широко досліджуються чинники, що визначають економічний розвиток громад. Здебільшого дослідники звертають свою увагу на такі фактори як наявність мережі партнерств, демократичного управління, інституцій та ресурсів (Bingham & Mier, 1993; Blakely & Leigh, 2017; Raco, 1999; Shaffer et al., 2006). Однак такі дослідження зазвичай не враховують обмежену раціональність людської природи (Herbert A., 1990), зокрема значення когнітивних упереджень та обмежень, які зумовлюють характер людської поведінки. Когнітивні упередження своєю чергою взаємопов'язані з емоційними вразливістю та ефектами пам'яті (Hertel & Mathews, 2011). Так, люди часто потрапляють під вплив, наприклад, «евристички доступності» – когнітивної хиби за якої людина вважає легкозгадуване більш важливим та правильним. Тому людям властиво ухвалювати рішення, спираючись на інформацію, яка спадає на

думку перша. Тож індивідуальний досвід та знання кожного окремого актора є одними із важливих чинників, що впливають на прийняття рішень.

Пам'ять як складова ідентичности та поведінки

Те, що ми пам'ятаємо про себе визначається поточним working self. «Working self» – це так звана «закулісна менеджерка» у мозку, яка покращує або погіршує якість спогадів в залежності від цілей. Автобіографічні спогади, які узгоджуються з цілями та цінностями поточного working self, є пріоритетними для запам'ятовування, тоді як спогади, які суперечать нашому working self, швидше за все, будуть забуті (Harris et al., 2012). Тож самоідентифікація людини впливає на те, що та як ми згадуємо.

Французький соціолог П'єр Бурдьє вводить поняття «габітусу» для пояснення сукупності внутрішніх настанов та психологічних уподобань, які формуються внаслідок соціального виховання та досвіду (Bourdieu, 2002). Подібно до концепту Гарріс, габітус можна уявити як «невидиме керівництво» або «передчуття», яке визначає вибори, дії та можливості людини. Габітус формується під впливом соціального середовища, в якому зростає людина, включаючи її сімейні та культурні контексти. Він визначає наші смаки, уподобання, уявлення про успіх та наші стосунки з іншими людьми. Цей концепт допомагає зрозуміти, чому люди зі схожими соціальними умовами можуть приймати різні рішення або обирати різні шляхи у житті. Наприклад, дві людини з однаковими можливостями та навіть з однаковою освітою можуть мати різний габітус через відмінності в їхньому соціальному походженні або досвіді. Це може впливати на їхні вибори в кар'єрі, особистому житті, культурних уподобаннях та інших аспектах життя.

Важливим фактором, що формує соціальне середовище є загальна сукупність комеморативних практик, які своєю чергою лягають в основу колективної та культурної пам'яті. В академічній літературі розрізняють колективну, історичну, комунікативну та культурну пам'ять. У даній роботі розглядається лише колективний та культурний виміри пам'яті, оскільки саме вони безпосередньо є продуктами взаємодії середньостатистичної людини з артефактами пам'яті.

Відповідно до Аляйди Ассманн, культурна пам'ять є основою для колективного розуміння минулого, що своєю чергою формує ідентичність через міфи, символи, ритуали та традиції, *«це не обов'язково патологічна зацикленість на минулому, а спорядження, яке суспільство обирає, бо вважає за необхідне підстрахувати себе на шляху до майбутнього»*.

Культурна пам'ять функціонує як сховище для моральних кодексів, норм, цінностей і вірувань, які поділяють члени певного суспільства, сприяючи почуттю приналежності (А. Assmann, 2015). Вона формується через традицію, яку, своєю чергою, формує влада. На відміну від комунікативної пам'яті, культурна пам'ять нав'язується індивіду ззовні, через що суспільство інколи може вступати з нею у конфлікт (Касьянов, 2016). На відміну від комунікативної пам'яті, яка, згідно з Яном Асманом, поширюється лише на три покоління, культурна пам'ять необхідна для підтримки тривалого почуття приналежності та ідентичності протягом тривалого періоду, саме колективна пам'ять має ключове значення у формуванні ідентичності, встановлення та збереження почуття приналежності та солідарності серед групи чи суспільства, зосереджуючись на конкретних спогадах, подіях або спільному досвіді, що формуються колективною пам'яттю (J. Assmann & Czaplicka, 1995).

Політичні та соціальні наслідки управління пам'яттю

Пам'ять як основа ідентичності може формувати або впливати на політичну поведінку кількома способами. Вона формує умовні норми, що визначають критерії приналежності до групи, як наслідок відбувається порівняння та протиставлення іншим групам, особливо стигматизованим. Крім того, це впливає на те, як група інтерпретує та розуміє світ та визначає майбутні ролі членів суспільства (Wang, 2018). Контроль над пам'яттю суспільства зазвичай визначає архітектуру ієрархії влади. (Коннертон, 2004). Співіснування взаємно непримиренних, суперечливих поглядів на історію призводить до роздробленості режиму пам'яті держави та чіплення ярликів на певні частини суспільства, які мають «неправильні» чи «нелегітимні» погляди на минуле. Стигматизовані частини суспільства зрештою мають обмежений доступ до участі в політиці. Конкуруючі політичні сили, які мають діаметрально протилежну інтерпретацію минулого, опиняються в ситуації взаємної недовіри. Це, своєю чергою, зумовлює поляризацію суспільства та сприяє недостатньому та неналежному розвитку культурного та соціального капіталу, що негативно впливає на якість демократії (Bernhard & Kubik, 2014).

В своїй роботі я використовую термін домінуючий режим для позначення головної теми перейменувань вулиць. Цей термін у своєму дослідженні використав Ян Кубік, він означає набір культурних та інституційних практик, призначених для публічного вшанування чітко визначеного і взаємопов'язаного набору подій (Bernhard & Kubik, 2014). Я виділяю п'ять типів мнемонічних режимів, про що детальніше пишу в

розділі «Концептуалізація та операціоналізація домінантного режиму пам'яті».

Найчастіше пам'яті суспільства досліджується через аналіз наративів музеїв (Levin & Adair, 2017; Zubkovych, 2017) та перейменування об'єктів топоніміки (Duncan, 2019). Дослідження пам'яті часто критикують через вузький фокус на репрезентації конкретних подій у певних хронологічних, географічних та медіа-рамках, не враховуючи аудиторію відповідних репрезентацій як головного актора акту пам'яті. Такі дослідження носять інтерпретаційний характер та не можуть бути однозначно пов'язані з конкретними соціальними групами та їхньою історичною свідомістю (Kansteiner, 2002). Задля того, щоб запобігти ізольованості цільової аудиторії в даному дослідженні було обрано перейменування об'єктів топоніміки в якості показника домінантного режиму пам'яті. Оскільки до визначення нових назв залучається широка громадськість та кінцеві перейменування визначаються шляхом голосування, даний показник дозволяє вивчати особливості режиму пам'яті обрані суспільством, а не нав'язані державою. Сила комеморативних перейменувань полягає у їхній здатності хоча б фрагментарно акумулювати національний наратив минулого (Azaryahu, 1996) та формувати суспільство в довгостроковій перспективі.

Політика пам'яті в Україні та Декомунізація

В Україні політика пам'яті стала важливою темою ще на початку 1990-х років. Зокрема в той період була створена система державних нагород, з'явилась національна валюта з образами видатних українських постатей, встановлювались пам'ятники видатним національним діячам, в шкільну програму був включений новий національний наратив (Бондар, 2013). Прикладами важливих політик були створення музею голодомору (Закон України Про утворення Державного музею «Меморіал пам'яті жертв голодоморів в Україні», 2009), створення Українського інституту національної пам'яті (Постанова Про утворення Українського інституту національної пам'яті, 2006), видання літератури тощо. Однак саме декомунізація та ленінопад стали популярними та поширеними політиками. За даними УІНП понад 50 тисяч вулиць змінили назви лише впродовж 2016 року.⁶

Незалежність України в 1991 стала поштовхом для відмови від радянських артефактів здебільшого в західній частині України, де

---

⁶ <https://uinp.gov.ua/dekomunizaciya-ta-reabilitaciya/dekomunizaciya>

представниками місцевої влади стали прихильники антикомуністичного національно-демократичного табору. Донедавна українська топоніміка більшості населених пунктів України налічувала *«тисячі героїв комуністичного Олімпу», причетних до масових політичних репресій, Голодомору, боротьби проти становлення української держави»* (В'ятрович В. М. et al., 2015, с. 12). Український інститут національної пам'яті вів активну роботу з перейменувань об'єктів топоніміки до початку каденції Віктора Януковича. Так за 2007–2010 роки інституту вдалось ініціювати та здійснити 2754 перейменувань.

Відповідно до Закону України від 09.04.2015 *«Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та заборону пропаганди їх символіки»*, будь-які тоталітарні практики визнаються злочинними для Української держави (Закон України Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки, 2015). Згідно з статтею 4 забороняється використовувати символіку комуністичного тоталітарного режиму, до якої належать, зокрема назви бульварів, вулиць, провулків, узвозів, проїздів, проспектів, площ, майданів, у яких використані імена осіб з високими посадами в комуністичному режимі, назви, що відносяться до СРСР або її структур, а також назви, які асоціюються з діяльністю комуністичної партії, її з'їздами та іншими значущими подіями. Такі назви повинні бути переглянуті або видалені, за винятком тих, що стосуються боротьби проти нацистської окупації чи внеску в українську науку та культуру. Завдання з перейменування вулиць лягає на плечі громад.

ДИЗАЙН ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналітична рамка

Згідно до Петра Вершовшека, політику пам'яті слід досліджувати через комунікативну парадигму, адже це дозволяє врахувати тісний зв'язок між колективною пам'яттю та історичними нарративами у суспільстві. Автор спирається на дискурсивний інституціоналізм Шмідта та, відповідно, пропонує вивчати «не лише основний зміст ідей, але й інтерактивні процеси, за допомогою яких ідеї передаються». Комунікативний підхід Вершовека «зосереджує увагу як на суперечливих інтерпретаціях минулого акторами, так і на тому, як ці ідеї створюються, впливають, спираються на них і конфліктують з іншими нарративами, які присутні в суспільстві загалом» (Verovšek, 2016). Даний підхід допомагає відповісти на питання «У який спосіб історичні нарративи присутні в суспільстві?». Однак відповідь на головне питання даного дослідження «У який спосіб історичні нарративи впливають на діяльність суспільства, зокрема економічну?» лежить поза рамками даної парадигми, оскільки вона спрямована на аналіз текстів, дискурсів та ідей, а не на дослідження прямих матеріальних чи економічних наслідків. Дискурсивний інституціоналізм може лягти в основу додаткових досліджень на дану тему з метою дослідити механізми впливу історичних нарративів.

Мій аналіз ґрунтується на теорії капіталів Бурдьє, чи як сам визначає автор: «конструктивістському структуралізмі або структуралістському конструктивізмі» (Bourdieu, 1989). Згідно з структуралізмом в соціальному житті є об'єктивні структури, які існують незалежно від того, чи усвідомлюють агенти їх чи ні. Ці структури впливають на наші дії та думки, визначають наші можливості. Формування наших думок, сприйняття світу і дій відбувається через взаємодію двох основних чинників. По-перше, це наш внутрішній світ, такий як наші переконання, стереотипи і спосіб мислення, що формуються в процесі особистого розвитку (генезис на рівні особистості). По-друге, це соціальне середовище, включаючи культурні, економічні і політичні структури, вплив яких також визначає наше сприйняття і поведінку (генезис на рівні суспільства). Таким чином, подвійний соціальний генезис означає, що наше розуміння світу формується через взаємодію між нашою особистістю і соціальною сферою, де кожен з цих чинників впливає на інший. Наше сприйняття світу і спосіб, яким ми діємо, формуються в результаті взаємодії між нашою особистістю та соціальним середовищем, таким як групи і класи, що описує конструктивізм.

Соціальний світ може сприйматись та конструювати по-різному залежно від різних принципів бачення та поділу. Незважаючи на цю потенційну множинність можливих структур, соціальний світ утворює «високоструктуровану реальність». Соціальний простір виступає як символічне середовище, де різні стилі життя та соціальні позиції виявляються у різних формах. Таке сприйняття соціального світу є наслідком його подвійної структури: з одного боку, він об'єктивно організований соціально, а з іншого – це залежить від індивідуальних уявлень та сприйняття. Тож характерні риси, властиві певній групі агентів чи інституцій, зазвичай представлені в комбінаціях, які мають дуже нерівні ймовірності: так само, як «пернаті тварини ймовірніше маютимуть крила, ніж пухнасті звірі».

У даній роботі я, базуючись на конструктивістському структуралізмі або структуралістському конструктивізмі, розглядаю соціальний світ як результат взаємодії об'єктивних структур та індивідуальних переконань і впливає на сприйняття та дії людей. Цей підхід допомагає розглядати соціальне середовище як складний механізм, в якому кожен аспект взаємодіє з іншим, що впливає на формування нашого сприйняття та дій. З точки зору конструктивізму, перейменування вулиць може бути розглянуте як результат взаємодії між соціальними структурами та індивідуальними уявленнями. Це включає не лише офіційні рішення місцевої влади, а й реакції громади, ініціативи громадських організацій та інші фактори, що формують сприйняття і значення нової назви вулиці для людей. Через призму структуралізму, перейменування вулиці може розглядатися як частина соціальної структури. Кожна вулиця існує в межах міського (сільського) планування незалежно від індивідуальних переконань або дій. Водночас з точки зору конструктивізму, перейменування вулиць може бути результатом взаємодії між соціальними структурами та індивідуальними уявленнями – реакцією громади, що зрештою формує сприйняття і значення нової назви вулиці для суспільства.

Схема 1. Дослідницька парадигма: Конструктивістський структуралізм та перетворення різних форм капіталу

Теоретичні очікування

Спираючись на літературу, можна припустити, що політика пам'яті, що реалізується через перейменування вулиць у громадах, може мати як власний ефект на економічну активність, так і підсилювати інші чинники. Можна припустити, що мобілізація громади для обговорення та визначення комеморативних символів спонукає активістів до використання нових методів та стратегій мислення. Місцеві громади встановлюють нові символи, які мають значення для них, що зрештою впливає на їхній розвиток. Якщо обрані назви є патріотичними та виражають націоналістичні уявлення, це може призвести до збільшення обговорень, медіа-поширення та політичних дебатів у таких громадах. Дослідження Анастасії Власенко показали, що ленінопад призводив до політичної мобілізації на виборах (Rozenas & Vlasenko, 2022). Таким чином, можна припустити, що ця мобілізація може також вплинути на економічну активність, оскільки мобілізовані люди створюють нові зв'язки, встановлюють нові канали комунікації та починають спільно розробляти нові проєкти (Dongier et al., 2018; Olson, 1971). Тобто перейменування вулиць є тригером символічного простору, що активує соціальний капітал, який своєю чергою конвертується в економічний (Схема 1).

Відповідно виникають наступні теоретичні очікування:

Теоретичне очікування 1: Якщо режим пам'яті включає патріотичний наратив, спостерігається мобілізація суспільства та ріст економічних показників.

Теоретичне очікування 2: Більша представленість патріотичних наративів зумовлює більший економічний ріст.

Щоб перевірити ці теоретичні очікування, я проаналізую перейменування вулиць та як різні види змін впливають на економічну активність.

МЕТОДОЛОГІЯ

Для емпіричного аналізу було вперше зібрано унікальну базу даних на основі відповідей на запити про публічну інформацію до виконавчих органів сільських, селищних, міських рад та публічної інформації опублікованої на порталах громад.

Для перевірки теоретичних очікувань в даному дослідженні використано метод множинної лінійної регресії. Даний метод є одним із найбільш гнучких та найпоширеніших методів аналізу багатofакторних даних, оскільки дозволяє встановити зв'язок між досліджуваними змінними та підтвердити чи спростувати очікування дослідника (Montgomery et al., 2021). Множинна лінійна регресія включає більше однієї незалежної змінної. Отже, рівняння моделі має наступний вигляд:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_n X_n + \varepsilon$$

- Y – залежна змінна (дохід громад), яку ми намагаємося прогнозувати
- $X_1, X_2, \dots, X_n$ – незалежні змінні (режими пам'яті та рік перейменування), які ми використовуємо для прогнозування
- $\beta_0, \beta_1, \beta_2, \dots, \beta_n$ – коефіцієнти регресії, які визначають вагу кожної незалежної змінної
- ε – помилка моделі, яка враховує невідомі фактори, що впливають на залежну змінну, але не враховані в моделі

Метод збору даних та концептуалізація для незалежної змінної (домінантні режими пам'яті)

Дані щодо перейменування вулиць були надані ГО «Історична Платформа» в якості відповідей громад на запити про публічну інформацію. Авторка роботи відібрала ті відповіді, які містили інформацію про перейменування вулиць, відповідали необхідному часовому проміжку та випадковим чином обрала 100 громад для подальшого дослідження. Обробити дані допомагали волонтери. Варіативність вибірки є помірною, адже хоч включає дані з 21-ої області України помітна більша представленість громад з Вінницької та Донецької областей. Тож дана вибірка обмежено репрезентує загальну вибірку (Таблиця 1).

Область	Кількість громад у вибірці	Сукупність громад	% від сукупності	Кількість перейменувань у вибірці	% від вибірки
Вінницька	24	63	38.1	915	34.59
Волинська	7	54	13.0	30	1.13
Дніпропетровська	6	86	7.0	194	7.33
Донецька	14	46	30.4	102	3.86
Житомирська	1	32	3.1	15	0.57
Запорізька	2	67	3.0	32	1.21
Київська	3	69	4.3	37	1.40
Кропивницька	2	49	4.1	157	5.94
Луганська	1	26	3.8	36	1.36
Львівська	5	73	6.8	112	4.23
Миколаївська	3	52	5.8	27	1.02
Одеська	7	91	7.7	502	18.98
Полтавська	2	60	3.3	33	1.25
Рівненська	3	64	4.7	16	0.60
Сумська	3	51	5.9	98	3.71
Тернопільська	1	55	1.8	16	0.60
Харківська	2	56	3.6	61	2.31
Херсонська	10	49	20.4	120	4.54
Хмельницька	1	60	1.7	40	1.51
Черкаська	1	66	1.5	31	1.17
Чернігівська	2	57	3.5	71	2.68

Таблиця 1. Порівняння значень вибірки з 100 громад та генеральної сукупності громад з 2645 перейменуваннями за областями.

Наступним етапом було виправлення, видалення, заміна неповних та дубльованих даних. Назви вулиць, провулків, бульварів було стандартизовано:

- прикметникові назви зведено до жіночого роду однини (Вишневий - Вишнева);
- перейменування на честь особистостей було зведено до одного варіанту написання (Шевчена, Т. Шевченка, Тараса Григоровича Шевченка, Тараса Шевченка - Тараса Шевченка);
- перейменування на честь особистостей, яких не було ідентифіковано, були видалені з датасету;
- спільнокореневі назви було зведено до одного варіанту написання

(Миру, Мирний, Мирна - Миру);

- прибрано нумерацію (1-й Благовіщенський, 2-й Благовіщенський, 3-Благовіщенський - Благовіщенська).

Після обробки та стандартизації даних виявлено 870 унікальні назви вулиць, з них 494 повторюються в датасеті лише 1 раз. Більшість перейменувань вулиць є нейтральними за значенням (Таблиця 2). Поширеність назви «Центральна» зумовлена тим, що вулицею Леніна часто називали саме центральні вулиці. До 14-ти найбільш поширених перейменувань на честь історичних постатей належать наступні перейменування: Лесі Українки (47), Тараса Шевченка (41), Михайла Грушевського (30), Івана Франка (22), Ярослава Мудрого (15), Богдана Хмельницького (15), В'ячеслава Чорновола (15), Івана Мазепи (14), Василя Стуса (13), Григорія Сковороди (8), Пилипа Орлика (8), Василя Симоненка (8), Петра Сагайдачного (8), Івана Богуна (8).

№	Актуальна назва	Кількість	% від загальної кількості
1	Центральна	98	3.71
2	Миру	97	3.67
3	Вишнева	74	2.80
4	Сонячна	72	2.72
5	Соборна	64	2.42
6	Лесі Українки	47	1.78
7	Молодіжна	44	1.66
8	Затишна	41	1.55
9	Тараса Шевченка	41	1.55
10	Дружби	38	1.44

Таблиця 2. 10 найпоширеніших назв вулиць

Проаналізувавши загальний масив даних було визначено 5 тем пам'ятати:

- Природа – перейменування, що стосуються природних об'єктів чи явищ (Вишнева, Сонячна, Озерна, Польова, Весняна тощо)
- Суспільна – перейменування, що стосуються діяльності людей або життя людини загалом (Фермерська, Молодіжна, Учительська, Церковна, Дружби, Торгова, Щаслива тощо)

- Історична – перейменування, що стосуються історичних постатей або подій (Шарля де Голя, Івана Богуна, Конотопської битви, Івана Павла II, тощо)
- Патріотична – перейменування, що стосуються української ідеї. В дану категорію включено історичних постатей, які були борцями за незалежність України, військових, що загинули в російсько-українській війні та символіку (Романа Шухевича, Героїв Майдану, Калини, Незалежності, Тараса Шевченка, Героїв УПА, Романа Гульченка, тощо)
- Культурна – перейменування, що стосуються діячів культури та науки (Михайла Вербицького, Олеса Курбаса, Данила Нарбута, Христо Ботієва, Михайла Еменеску).

Кожному перейменуванню було присвоєно відповідна тема та визначено в межах громад домінантний режим пам'яті відповідно до показників питомої ваги кожної із тем наявних у перейменуваннях громади. У випадках, коли значення питомої ваги для кількох тем були однаковими або мали незначну різницю, громаді присвоювались кілька категорії відповідно (Таблиця 3).

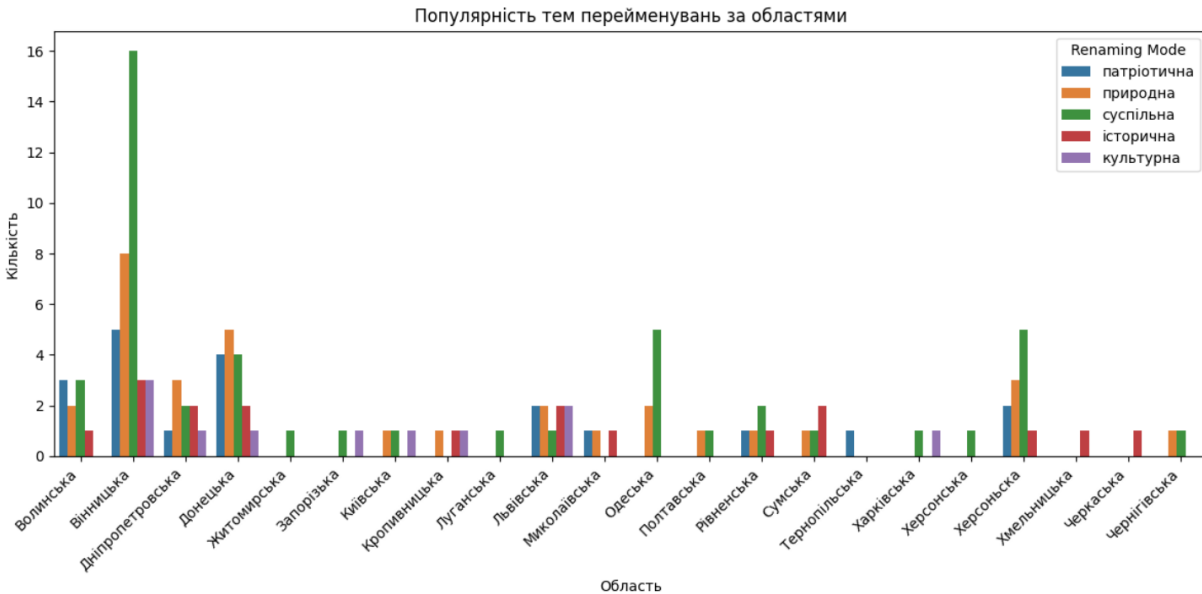
Режим пам'яті	Загальна кількість присвоєнь	Кількість унікальних присвоєнь	Кількість групованих присвоєнь
суспільний	44	36	8
природний	28	18	10
патріотичний	18	10	8
історичний	18	9	9
культурний	10	4	6

Таблиця 3. Розподіл присвоєнь категорій

Дані про режими пам'яті були перетворені на змінні (*dummy variable*), що є класичною схемою кодування категоріальних даних. Кожна можлива категорія (Історична, Природа, Культурна, Патріотична, Суспільна) стала окремою колонкою у даних, де значення 1 відповідає тому, що громаді присвоєно даний режим пам'яті, 0 якщо ж режим не був

присвоєний.

Діаграма 1 ілюструє варіативність режимів пам'яті по областях. Варто зауважити, що більша різноманітність спостерігається у тих областях, з яких більше громад потрапили до вибірки.

Діаграма 1. Варіативність режимів пам'яті громад в межах областей

Перейменування вулиць відбувалось у різних громадах у різні роки. Датасет включає перейменування вулиць у період з 1991 до 2021 року. Кожен рік може супроводжуватись специфічними для певного відрізка часу подіями, що своєю чергою може мати додаткові ефекти на економічний розвиток. Для того щоб визначити, чи відрізняється один рік від іншого, перевірити стабільність ефектів у часі та ізолювати специфічний вплив часу, «рік перейменування» використовується як фіктивна змінна. Кожен рік є окремою категорією, значення якої кодується як «1», якщо перейменування відбулось в даний часовий інтервал або «0» якщо перейменувань не відбувалось. Через високий ризик наявності різної дисперсії для випадкових величин, тобто гетероскедастичності, використано метод графіків залишків (residual plot) для оцінки якості моделі (Hardy, 1993).

Деякі комбінації режимів переважають. Наприклад, поєднання «Історичний» та «Патріотичний» є досить поширеним змішаним режимом пам'яті, який можна спостерігати протягом більшості років. Помітно значний зріст кількості перейменувань відбувається після 2015 року і

досягає піку у 2016 році, що співпадає з даними про пейменування від УІНП (Діаграма 2).

Діаграма 2. Перейменування за режимами пам’яті по роках.

Концептуалізація та операціоналізація залежної змінної (розвитку громад)

Існують різні підходи до визначення розвитку громад, що умовно розділяються на два підходи. Деякі вчені розглядають розвиток громади як результат, що означає фізичне, соціальне та економічне покращення громади. Інші ж визначають розвиток громади як процес, що означає здатність спільноти діяти колективно та постійно підвищувати свою спроможність досягати цієї мети (Phillips & Pittman, 2015). Однак більшість науковців, що досліджують зв’язок соціального та економічного капіталу використовують загальний дохід як індикатор економічного розвитку громад (Dasgupta & Serageldin, 2000; Woolcock, 1998). Тому в цій роботі економічний розвиток громад також визначається загальним доходом громади станом на 2021 рік.

Дані про доходи громад були скачані з масиву відкритих даних про громади, який розміщений Центром соціологічних досліджень, децентралізації та регіонального розвитку KSE Institute у відкритому

доступі на платформі «GitHub» з відкритим доступом для дослідників.⁷

Механізм перевірки теоретичних очікувань

1. У сервіс Google Colab, який надає можливість працювати з Python-середовищем Jupyter Notebook, я завантажила дані та провела регресійний аналіз, використовуючи код згенерований сервісом OpenAI.
2. Визначаю коефіцієнт кореляції Пірсона за допомогою бібліотеки `scipy.stats` та методу `pearsonr`
3. Кодую режим пам'яті та % патріотичних перейменувань як фіктивні змінну, використовуючи бібліотеку `pandas` для роботи з даними в Python.
4. Для перевірки теоретичного очікування використовую бібліотеку `statsmodels` для Python щоб побудувати лінійну регресію за допомогою наступних методів:

```
model = sm.OLS(y, X)  
result = model.fit()
```
5. Базова модель включає лише залежну (загальний дохід) та незалежні змінні (режими пам'яті), а в контрольній моделі я додаю контрольну змінну «рік» перейменування для ізоляції ефектів специфічних для конкретного року.
6. Після цього оцінюю статистична значимість моделі за допомогою `p-values` та визначаю її пояснювальну здатність за `R-squared`.
7. Інтерпритую результати моделей.

---

⁷ <https://github.com/kse-ua/ua-de-center>

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

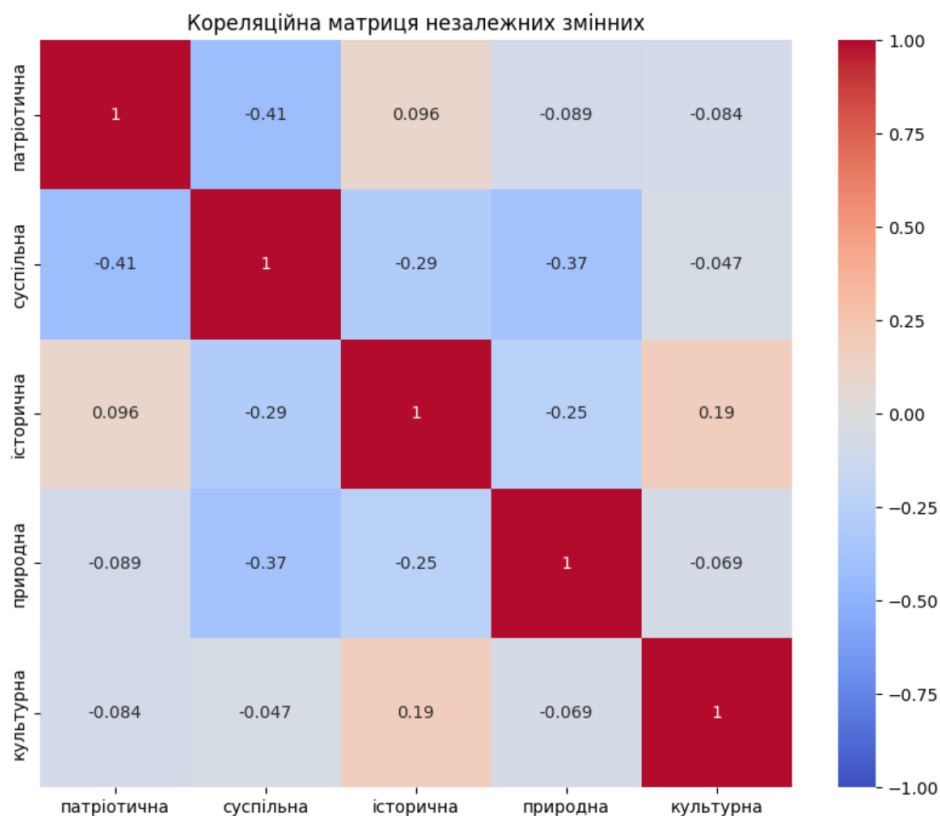
Результати моделі №1 для перевірки першого теоретичного очікування свідчать про відсутність кореляції між різними режимами пам'яти та економічним розвитком громад, адже моделлю може бути пояснено лише 8.7% варіації в доходах громади. Високі значення p-values вказують на недостатність доказів, щоб підтвердити теоретичне очікування, тобто відсутність впливу незалежної змінної на залежну (Таблиця 4).

Модель лінійної регресії №1	
	Вплив на загальний дохід
Константа	$9.05 \cdot 10^7$ ($7.12 \cdot 10^7$)
Суспільний	$-1.659 \cdot 10^7$ ($7.28 \cdot 10^7$)
Природний	$-7.579 \cdot 10^7$ ($7.24 \cdot 10^7$)
Історичний	$1.461 \cdot 10^8$ ($7.83 \cdot 10^7$)
Патріотичний	$3.311 \cdot 10^7$ ($7.7 \cdot 10^7$)
Спостереження	100
R^2	8.7%
Примітки:	* $p < 0.1$; ** $p < 0.05$; *** $p < 0.01$

Таблиця 4. Показники моделі лінійної регресії №1

Щоб встановити потенційні причини слабких результатів моделі, я зробила матрицю кореляцій та обчислила фактор інфляції дисперсії (Variance Inflation Factor) для кожної незалежної змінної. Висока кореляція (близько до 1 або -1) між двома змінними та значення ФІД більше 10 є ознаками мультиколінеарності. Однак результати кореляційної матриці (Матриця 1) та значення ФІД вказують на відсутність мультиколінеарності або слабку взаємну залежність між незалежними змінними. Так коефіцієнт кореляції для Патріотичного та Суспільного режимів, який становить -0.42 вказує на помірно негативну кореляцію між цими двома змінними.

Матриця 1. Кореляційна матриця незалежних змінних. Перевірка на мультиколінеарність

Змінна	VIF
Суспільний	1.06
Природний	1.06
Історичний	1.18
Культурний	1.14
Патріотичний	1.11

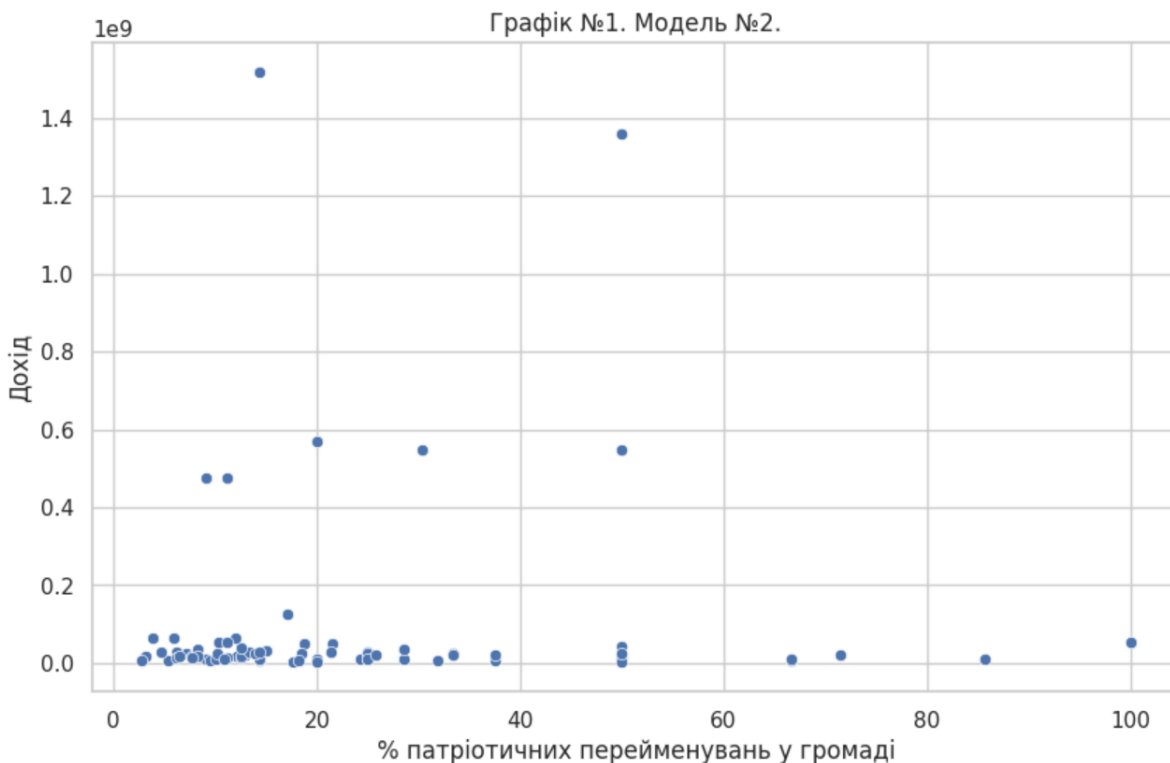
Таблиця 5. Фактор інфляцій дисперсії для незалежних змінних

Коефіцієнт кореляції Пірсона близький до 0 (0.073), що свідчить про відсутність лінійної залежності між % патріотичних перейменувань та загальним доходом громад. Водночас досить велике р-значення (0.537) свідчить про відсутність статистично значущої кореляції між змінними.

Нижче наведені результати моделі лінійної регресії для перевірки першої теоретичного очікування. Високе р-значення для незалежної змінної свідчить про відсутність статистично значущих результатів.

Модель лінійної регресії №2	
	Вплив на загальний дохід
Константа	$8.219 \cdot 10^7$ ** ($3.68 \cdot 10^7$)
% патріотичних перейменувань	$7.514 \cdot 10^5$ ($1.39 \cdot 10^6$)
Спостереження	100
$\square^2$	0.3%
Примітки:	* $p < 0.1$; ** $p < 0.05$; *** $p < 0.01$

Низькі показники моделі можуть бути пояснені специфікою вибірки та її непридатності для ефективної перевірки гіпотези. Як видно з графіку 1, розкид даних свідчить про недоліки вибірки, адже переважна більшість точок не піднімається вище показника 180 мільйонів річного доходу на громаду. Відповідно можна обережно зробити припущення, що із розширенням вибірки, перевірка теоретичного очікування дасть позитивний результат.

ВИСНОВКИ/ДИСКУСІЯ

Результати даного дослідження свідчать про спростування

теоретичних очікувань. Однак, з огляду на візуалізацію масиву даних, представлену на графіку 1, можна припустити, що для цього дослідження вибірка перейменувань є не репрезентативною. Тому авторка робить висновки про спростування теоретичних очікувань в межах даної вибірки та не узагальнює результати на генеральну сукупність. Відсутність мультиколінеарності між різними режимами пам'яті також свідчить на користь додаткових досліджень в даному напрямку. Тож для фінального спростування теоретичних очікувань необхідно розширити вибірку та провести повторний регресійний аналіз.

Варто також зазначити, що деякі перейменування були фіктивними, оскільки замість того, щоб обрати нову назву, комуністичні назви адаптувались за принципом співзвучності. Наприклад, перейменування вулиці Островського на вулицю Острозького. Відповідно виникає сумнів, що це дійсно бажання вшанувати пам'ять Острозького. Такі перейменування можуть спотворювати результати дослідження та накладають певні обмеження на точність фінальних результатів. Також важливим обмеженням в даному дослідженні є роль дослідниці, адже кодування окремих перейменувань може носити суперечливий характер. Тому уточнення кодування режимів пам'яті є однією із рекомендацій для повторних досліджень даної теми.

Також теоретичні очікування могли не спрацювати через роздробленість режимів пам'яті, що згідно з Яном Кубіком зумовлює поляризацію суспільства та сповільнює розвиток культурного та соціального капіталу (Bernhard & Kubik, 2014).

Попри спростування теорії проміжними результатами дослідження, слід зауважити, що ця робота представила важливу академічну дискусію та прогалини у ній, що потребують більш детального дослідження. Розвиток політики пам'яті особливо актуальним стає для українського суспільства, що перебуває у стані війни з росією. Особливість цієї політики полягає в тому, що сьогоденні недопрацювання неможливо надолужити з часом. Прикладом такого недопрацювання є відсутність меморіального військового кладовища у Києві станом на травень 2024 року.⁸ Тому дослідження, які спонукатимуть розвиток політики пам'яті є особливо актуальними зараз. Тож навіть якщо фінальні результати даного дослідження спростовують наявність впливу пам'яті на економічні показники, необхідно провести повторні дослідження з використанням

---

⁸ <https://life.pravda.com.ua/society/2023/10/03/256859/>

інших даних, оскільки дана тема має не лише дослідницький, а й практичний потенціал.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2001). The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation. *American Economic Review*, 91(5), 1369–1401. <https://doi.org/10.1257/aer.91.5.1369>
- Acharya, A., Blackwell, M., & Sen, M. (2016). The Political Legacy of American Slavery. *The Journal of Politics*, 78(3), 621–641. <https://doi.org/10.1086/686631>
- Alesina, A., Giuliano, P., & Nunn, N. (2013). On the Origins of Gender Roles: Women and the Plough*. *The Quarterly Journal of Economics*, 128(2), 469–530. <https://doi.org/10.1093/qje/qjt005>
- Almelhem, A., Iyigun, M., Kennedy, A., & Rubin, J. (2023). Enlightenment Ideals and Belief in Progress in the Run-Up to the Industrial Revolution: A Textual Analysis. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4668604>
- Assmann, A. (2015). Theories of Cultural Memory and the Concept of ‘Afterlife.’ In M. Tamm (Ed.), *Afterlife of Events* (pp. 79–94). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9781137470188_5
- Assmann, J., & Czaplicka, J. (1995). Collective Memory and Cultural Identity. *New German Critique*, 65, 125. <https://doi.org/10.2307/488538>
- Azaryahu, M. (1996). The Power of Commemorative Street Names. *Environment and Planning D: Society and Space*, 14(3), 311–330. <https://doi.org/10.1068/d140311>
- Becker, S. O., Mukand, S., & Yotzov, I. (2022). Persecution, pogroms and genocide: A conceptual framework and new evidence. *Explorations in Economic History*, 86, 101471. <https://doi.org/10.1016/j.eeh.2022.101471>
- Berg, L. D., & Vuolteenaho, J. (Eds.). (2016). *Critical toponymies: The contested politics of place naming*. Routledge, Taylor & Francis Group.
- Bernhard, M. H., & Kubik, J. (Eds.). (2014). *Twenty years after communism: The politics of memory and commemoration*. Oxford University Press, USA.
- Bingham, R. D., & Mier, R. (Eds.). (1993). *Theories of local economic development: Perspectives from across the disciplines*. Sage Publications.
- Blakely, E. J., & Leigh, N. G. (2017). *Planning local economic development: Theory and practice* (6th edition). SAGE.

- Blight, D. W. (2009). The Memory Boom: Why and Why Now? In P. Boyer & J. V. Wertsch (Eds.), *Memory in Mind and Culture* (1st ed., pp. 238–251). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511626999.014>
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In *Theory and Research for the Sociology of Education*. https://home.iitk.ac.in/~amman/soc748/bourdieu_forms_of_capital.pdf
- Bourdieu, P. (1989). Social Space and Symbolic Power. *Sociological Theory*, 7(1), 14. <https://doi.org/10.2307/202060>
- Bourdieu, P. (2002). *Distinction: A social critique of the judgement of taste* (11. print). Harvard Univ. Press.
- Carey, V., Zeger, S. L., & Diggle, P. (1993). Modelling multivariate binary data with alternating logistic regressions. *Biometrika*, 80(3), 517–526. <https://doi.org/10.1093/biomet/80.3.517>
- Chopik, W. J., & Edelstein, R. S. (2019a). Retrospective memories of parental care and health from mid- to late life. *Health Psychology*, 38(1), 84–93. <https://doi.org/10.1037/hea0000694>
- Dasgupta, P., & Serageldin, I. (2000). *Social capital: A multifaceted perspective*. World Bank.
- Dongier, P., Van Domelen, J., Ostrom, E., & Rizvi, A. (2018). *Community-Driven Development*. Dovey, K. (1992). Corporate towers and symbolic capital. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 19(2), 173–188. <https://doi.org/10.1068/b190173>
- Duncan, D. (2019). Critical Toponymies: The Contested Politics of Place Naming. *Names*, 67(1), 56–58. <https://doi.org/10.1080/00277738.2017.1415529>
- Hagen, J. (2007). «Pork» Spending, Place Names, and Political Stature in West Virginia. *Southeastern Geographer*, 47(2), 341–364. <https://doi.org/10.1353/sgo.2007.0026>
- Hampton, M. P. (2005). Heritage, local communities and economic development. *Annals of Tourism Research*, 32(3), 735–759. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2004.10.010>
- Hardy, M. A. (1993). *Regression with dummy variables*. Sage Publications.
- Harris, C. B., Barnier, A. J., & Sutton, J. (2012). Consensus Collaboration Enhances Group and

Individual Recall Accuracy. *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 65(1), 179–194. <https://doi.org/10.1080/17470218.2011.608590>

Hertel, P. T., & Mathews, A. (2011). Cognitive Bias Modification: Past Perspectives, Current Findings, and Future Applications. *Perspectives on Psychological Science*, 6(6), 521–536. <https://doi.org/10.1177/1745691611421205>

Kansteiner, W. (2002). Finding Meaning in Memory: A Methodological Critique of Collective Memory Studies. *History and Theory*, 41(2), 179–197. <https://doi.org/10.1111/0018-2656.00198>

Kasianov, G. (2023). In Search of Lost Time? Decommunization in Ukraine, 2014 – 2020. *Problems of Post-Communism*, 1–15. <https://doi.org/10.1080/10758216.2023.2198135>

Levin, A. K., & Adair, J. G. (Eds.). (2017). *Defining memory: Local museums and the construction of history in America's changing communities* (Second edition). Rowman & Littlefield.

Melnyk, M. (2022). *Historical legacies and economic performance in Ukraine*. https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/11/Melnyk_RW5_thesis.pdf

Montgomery, D. C., Peck, E. A., & Vining, G. G. (2021). *Introduction to linear regression analysis* (Sixth edition). Wiley.

Olejnik, Ł. W. (2024). How street name changes can affect electoral results: Evidence from Polish decommunisation. *European Politics and Society*, 25(2), 440–459. <https://doi.org/10.1080/23745118.2023.2244383>

Olson, M. (1971). *The logic of collective action: Public goods and the theory of groups*. Harvard university press.

Phillips, R., & Pittman, R. H. (Eds.). (2015). *An introduction to community development* (Second Edition). Routledge.

Protsenko, V. (2021). *Beyond East and West: How Lawlessness and Economic Vulnerability Destroyed Support for Privatization in Ukraine*. https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/07/Thesis_Protsenko.pdf

Raco, M. (1999). Competition, Collaboration and the New Industrial Districts: Examining the Institutional Turn in Local Economic Development. *Urban Studies*, 36(5–6), 951–968. <https://doi.org/10.1080/0042098993295>

Rose-Redwood, R. S. (2008). From number to name: Symbolic capital, places of memory and the politics of street renaming in New York City. *Social & Cultural Geography*, 9(4), 431–452. <https://doi.org/10.1080/14649360802032702>

Rozenas, A., & Vlasenko, A. (2022). The Real Consequences of Symbolic Politics: Breaking the Soviet Past in Ukraine. *The Journal of Politics*, 84(3), 1263–1277. <https://doi.org/10.1086/718210>

Schulz, J. F., Bahrami-Rad, D., Beauchamp, J. P., & Henrich, J. (2019). The Church, intensive kinship, and global psychological variation. *Science*, 366(6466), eaau5141. <https://doi.org/10.1126/science.aau5141>

Shaffer, R., Deller, S. C., & Marcouiller, D. (2004). *Community economics: Linking theory and practice* (2nd ed). Blackwell publishing.

Shaffer, R., Deller, S., & Marcouiller, D. (2006). Rethinking Community Economic Development. *Economic Development Quarterly*, 20(1), 59–74. <https://doi.org/10.1177/0891242405283106>

Simon, H. A. (1990). Bounded Rationality. In J. Eatwell, M. Milgate, & P. Newman (Eds.), *Utility and Probability* (pp. 15–18). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1007/978-1-349-20568-4_5

The Power of Commemorative Street Names—Maoz Azaryahu, 1996. (n.d.). Retrieved March 2, 2024, from <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1068/d140311>

Verovšek, P. J. (2016). Collective memory, politics, and the influence of the past: The politics of memory as a research paradigm. *Politics, Groups, and Identities*, 4(3), 529–543. <https://doi.org/10.1080/21565503.2016.1167094>

Villamil, F., & Balcells, L. (2021). Do TJ policies cause backlash? Evidence from street name changes in Spain. *Research & Politics*, 8(4), 205316802110585. <https://doi.org/10.1177/20531680211058550>

Voigtlaender, N., & Voth, H.-J. (2011). *Persecution Perpetuated: The Medieval Origins of Anti-Semitic Violence in Nazi Germany* (w17113; p. w17113). National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w17113>

Wang, Z. (2018). *Memory Politics, Identity and Conflict: Historical Memory as a Variable*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-62621-5>

Woolcock, M. (1998). Social Capital and Economic Development: Toward a Theoretical Synthesis and Policy Framework. *Theory and Society*, 27(2), 151–208.
<https://doi.org/10.1023/A:1006884930135>

Zubkovich, A. (2017). *Dealing with the Yugoslav past: Exhibition reflections in the successor states*. ibidem-Verlag.

Бондар, В. (2013). *Державна політика історичної пам'яті в Україні 1990–2000х рр.: Основні тенденції* (pp. 377–400).

В'ятрович В. М., Бутко С. В., & Горобець С. М. (2015). *Декомунізація: що і чому перейменовувати й демонтувати*.
<https://old.uinp.gov.ua/sites/default/files /decomunizaciya-r.pdf>

Дукач, Ю. (2018). *На чий честь названі вулиці України?*
<https://texty.org.ua/d/2018/streets/>

Касьянов, Г. (2016). *Історична пам'ять та історична політика: До питання про термінологію й генеалогію понять* (Український історичний журнал, pp. 118–137).

Коннертон, П. (2004). *Як суспільства пам'ятають: Vol. Вступ*.
<http://litopys.org.ua/connert /conn02.htm>

Закон України Про Засудження Комуністичного Та Націонал-Соціалістичного (Нацистського) Тоталітарних Режимів в Україні Та Заборону Пропаганди Їхньої Символіки, No 317-VIII (2015).
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text>

Закон України Про Утворення Державного Музею «Меморіал Пам'яті Жертв Голодоморів в Україні», 435-р (2009).
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-2009-%D1%80#Text>

Постанова Про Утворення Українського Інституту Національної Пам'яті, 764 (2006). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/764-2006-%D0%BF#Text>

ДОДАТКИ

Додаток 1. База даних «Перейменування вулиць» [df.xlsx](#)

Додаток 2. База даних «Домінантні режими пам'яті» [df2.xlsx](#)

Додаток 3. Google Colab Notebook [Annex_data.ipynb](#)